

331.822.8:355.31/.1(437.1/.2):345.3

PRÁVNÍ ÚPRAVA PŘI POSKYTOVÁNÍ ZÁVODNÍ PREVENTIVNÍ PÉČE PRACOVNÍKŮM ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Jiří PLECHÁČEK

Ústřední vojenský zdravotní ústav, České Budějovice

Souhrn

Sdělení podává aktuální legislativní přehled, kterým je termín závodní preventivní péče vymezen a podle kterého je tato péče v současnosti poskytována. Autor zdůrazňuje, že tyto rozsáhlé komplexní služby jsou na počátku svého fungování. Tomuto stavu odpovídá fungování závodní preventivní péče v rezortu MO ČR. Stát, zaměstnavatelé, ale i zástupci zaměstnanců musí tyto služby, osvědčené praxí ve vyspělých evropských zemích, přijmout a považovat je za jeden ze způsobů, jak zajišťovat ochranu zdraví při práci svých zaměstnanců.

Klíčová slova: Závodní preventivní péče; AČR; Posádková ošetrovna.

Legislation Concerning Work Preventive Care Provided to Czech Army Employees

Summary

This article gives a topical legislative review which determines the term work preventive care and according to which, this care is provided at present. The author stresses that these extensive complex services are at the beginning of their functioning. The functioning of work preventive care within the Czech Republic Ministry of Defence complies with this situation. The state, employers but also employees representatives must accept these services verified by practice in the developed European countries and consider them as one of the ways of ensuring the health protection of their employees.

Key words: Work preventive care; The Czech Army; Garrison sickroom.

Úvod

Z rozsáhlých úkolů kladených na výkon závodní preventivní péče (dále jen ZPP) představuje poskytování zdravotních služeb zaměstnavatelům nezastupitelnou úlohu. ZPP znamená prevenci poškození zdraví při práci a mimo to garantuje zdravotní způsobilost pracovníků k výkonu jejich profese. Systém ZPP ČR je v modifikované podobě realizován rovněž v rezortu MO ČR.

Důvodem uveřejnění tohoto tématu jsou časté nejasnosti o náplni, fungování a především praktickému významu ZPP v ordinacích ošetřujících lékařů.

V následujících řádcích a schematickým znázornění jsou vymezeny povinnosti zaměstnavatelů, zaměstnanců a poskytovatelů zdravotní péče v oblasti ZPP, jak vyplývají ze současné legislativy.

Sdělení

Činnost závodních lékařů (či závodních obvodních lékařů) v intencích dřívější koncepce zdravotní politiky neexistuje. Byla formálně ukončena zákonem č. 548/1991 Sb. (novela zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu) od 1. 1. 1992, kdy je příslušná zdravotní péče označována jako závodní preventivní péče. Obsahem činnosti závodních lékařů byla před účinností novely zákona č. 20/1966 Sb. jak péče preventivní zahrnující ochranu zdraví při práci, tak kurativní, která však nepochybně dominovala. Postupně vytěsňovala prevenci na minimum, takže ochrana zdraví při práci byla omezena na provádění předpisů stanovených preventivních prohlídek, a to převážně v návaznosti na léčebné úkony a zákroky.

Rok 1993 je počátkem fungování institutu veřejného zdravotního pojištění s právem výběru zdravotní pojišťovny, lékaře či jiného odborného pracovníka ve zdravotnictví a zdravotnického zařízení pojištěncem, s výjimkou závodní zdravotní služby (rozuměj ZPP) (4, 9, 10). Nemožnost svobodného výběru lékaře pověřeného poskytováním ZPP vyplývá z funkční náplně této služby. Zaměstnavatel je odpovědný mimo jiné za zdraví svých zaměstnanců po dobu pracovního poměru (8). Má tedy povinnost, ale zároveň právo, určit si poskytovatele těchto služeb. Význam a vážnost této péče jsou dány Úmluvou o závodních zdravotních službách č. 161 přijatou Mezinárodní organizací práce ILO (International Labour Organisation) v Ženevě v roce 1985. Bývalá ČSSR ratifikovala Úmluvu v roce 1988 a uveřejnila ji jako vyhlášku MZV č. 145/1988 Sb. Úmluva však nemá povahu mezinárodní smlouvy a nemá tedy přednost před zákonem. V článku 3 této úmluvy se říká: „...Každý členský stát se zavazuje postupně zavádět závodní zdravotní služby pro všechny pracovníky...“ a v článku 12 téže úmluvy se dále říká: „...Dohled na zdraví pracovníků ve vztahu k práci nesmí být pro ně spojen se ztrátou na výdělek, musí být bezplatný a konat se pokud možno v pracovní době...“. Tato péče má zabezpečit, ve spolupráci se zaměstnavatelem, prevenci včetně ochrany zdraví zaměstnanců před nemocemi z povolání a jinými poškozeními z práce a prevenci pracovních úrazů.

Zařízení vykonávající ZPP má za povinnosti:

- provádět odbornou poradní činnost v otázkách ochrany a podpory zdraví a sociální pohody zaměstnanců,
- pravidelně kontrolovat pracoviště,
- zjišťovat vlivy práce a pracovních podmínek na člověka při práci,
- vykonávat preventivní lékařské prohlídky zaměstnanců,
- zajišťovat jim poskytování první pomoci na pracovišti,
- spolupracovat s příslušným orgánem a zařízením ochrany veřejného zdraví (příslušná hygienická stanice),
- podílet se na výcviku a výchově v oblasti ochrany a podpory zdraví (9).

Organizace jsou povinny tento rozsah preventivní péče pro své zaměstnance zabezpečit. Bližší podmínky poskytování ZPP stanoví Ministerstvo zdravotnictví ČR vyhláškou (9). Zákonem deklarovaná prováděcí vyhláška o ZPP dosud neexistuje.

Garantem péče o zdraví v AČR je stát. Z toho vyplývá i odpovědnost všech velitelů a pracovníků vojenského zdravotnictví za poskytování zdravotní péče příslušníkům AČR. Rezort MO se vyznačuje

některými odlišnostmi nebo omezeními. Vojákům po dobu výkonu činné služby není v současnosti umožněna volba zdravotní pojišťovny a rovněž praktického lékaře (a zdravotnického zařízení) při poskytování základní zdravotní péče (10). Svobodná volba je ponechána občanským zaměstnancům vojenské správy. Avšak v případě osvědčování zdravotní způsobilosti pro výkon profese (tzn. před uzavřením pracovní smlouvy, k přezkoušení odborné způsobilosti nebo při výkonu práce v riziku) se musí zaměstnanci těmto prohlídkám podrobit ve zdravotnickém zařízení, s nímž velitel příslušného vojenského útvaru uzavřel smlouvu o jejich provádění. Nejschůdnějším způsobem řešení této problematiky je podle výkladu MO, aby velitelé příslušných útvarů uzavřeli s posádkovými ošetrovnami (závodními lékaři) smlouvu o provádění výše uvedených zdravotních prohlídek i v případech občanských zaměstnanců, kteří jsou registrováni u jiných lékařů. V posádkách, kde není posádková ošetrovna, může velitel útvaru uzavřít smlouvu o poskytování ZPP s některými zdravotnickými zařízeními v dané lokalitě (3).

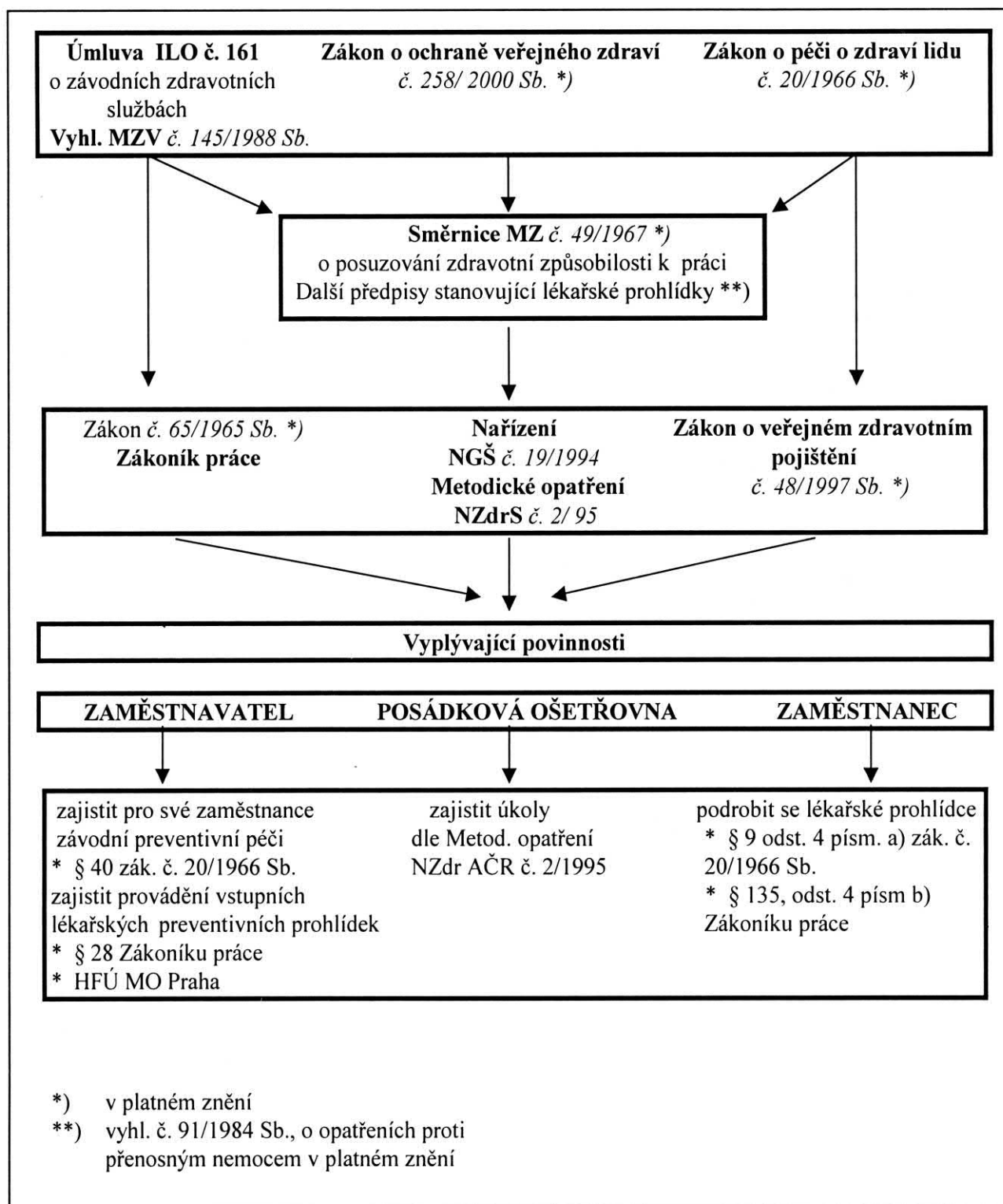
V AČR je základním článkem zdravotnické služby posádková ošetrovna. Ta má za povinnost poskytovat zdravotní péči, nepřetržitou a komplexní, tedy i preventivní pro vyjmenované útvary posádky (5). Rozsah závodní preventivní péče poskytované útvarům a zařízením AČR je v modifikované podobě rozpracován v bodě 4 „Hygienický dozor nad pracovišti a prevence nemocí z povolání, otrav a jiných poškození z práce“ Metodického opatření NZdrS AČR č. 2/1995.

Jaká je každodenní praxe? Zaměstnavatel (rozuměj velitel) má povinnost zajistit ZPP. Tyto obsáhlé komplexní služby jsou však ve většině případů redukovány na vstupní lékařské prohlídky nových pracovníků před jejich nástupem do zaměstnání. Prohlídky občanských zaměstnanců provádějí obvodní privátní lékaři, výjimečně lékaři posádkových ošetroven. Jedná se o osvědčení o zdravotní způsobilosti (8). Pokud žadatel o práci nastupuje (nebo pracuje) na pracovišti, kde orgán ochrany veřejného zdraví určil a vyhlásil riziko (11, 7), je zaměstnavatel dále povinen odeslat pracovníka, rovněž před uzavřením pracovní smlouvy, k absolvování odborného lékařského vyšetření, avšak na oddělení nemocí z povolání (ONP) spádové vojenské nemocnice. Dále je zaměstnavatel povinen do tří týdnů (od vyhlášení rizika) předat jmenný seznam pracovníků těchto pracovišť příslušné posádkové ošetrovně a průběžně jej aktualizovat (2). Lékař je povinen vést dispenzář pracovníků, ve lhůtách stanovených ONP je odesílat k odbornému vyšetření, realizovat posudkové závěry a navrhnout změny pracovního zařazení

při zachycení změn zdravotního stavu souvisejících s prací apod. (1). Toto jsou až na výjimky jediné

úkoly, které představují výkon závodní preventivní péče pro příslušníky AČR v praxi.

Schéma právní úpravy pro poskytování závodní preventivní péče

Závěr

Česká republika nemá v současnosti fungující systém závodní preventivní péče poskytované všem pracovníkům, nikoli pouze „rizikovým“ – z toho důvodu nelze očekávat fungování těchto služeb ani v rezortu MO. Povinnosti lékařů posádkových ošetřoven jsou v oblasti závodní preventivní péče rovněž redukovány na prosté zajišťování preventivních lékařských prohlídek. A to je opravdu málo.

Termín závodní preventivní péče je však nesprávný, zavádějící, nedostatečně vystihující náplň a rozsah poskytovaných služeb. Tyto platné, v legislativě používané pojmy vytvářejí dojem, že tato péče je určena výhradně „závodům“, průmyslovým podnikům a nikoli všem zaměstnancům. Tato péče má být poskytována rovněž všem pracovníkům vojenských útvarů a ostatních rezortních zařízení. Je pravda, že nelze srovnávat požadavky na rozsah poskytované péče velkých podniků s objemem a charakterem prací v zařízeních MO. V AČR se nesetkáváme v takovém rozsahu s těžkou fyzickou prací, výskytem chemických škodlivin nebo prašného prostředí, jak je to běžné v chemickém, strojírenském, hutním nebo dřevozpracujícím průmyslu. Armáda zase naopak vykonává mnoho specifických pracovních činností, kde jsou pracovníci vystavováni nadměrnému hluku, psychické a senzorické zátěži (velitelská stanoviště, zajišťování leteckého provozu aj.). Může se jednat o malá stálá pracoviště (stálé pracoviště je takové, kde se pracovník nebo obsluha zdržuje alespoň polovinu z osmihodinové směny, pozn. autora), kterým však zaměstnavatel často „nevěnuje dostatečnou pozornost“. Pracovní prostředí, pracovní podmínky a vlastní práce mohou být příčinou pracovního dyskomfortu, stížností pracovníků nebo způsobují vznik zdravotních obtíží, případně vážné poškození zdraví z práce.

Základním předpokladem pro poskytování kvalitní závodní preventivní péče je nepochybně znalost konkrétních pracovních podmínek na pracovištích, znalost požadavků, které klade práce na pra-

covníka, a v neposlední řadě znalost jeho zdravotního stavu. Tato komplexní péče nemůže řádně fungovat bez zajištění lékařských a nelékařských služeb, inspekce (státní zdravotní dozor, kontrola nad bezpečností práce) a úrazového pojištění zajišťujícího krytí výhradně pracovních rizik.

Závodní preventivní péče musí být poskytována bez rozdílu všem zaměstnancům. Zavedený termín závodní preventivní péče je nutné chápat jako primární pracovnělékařskou péči zajištěnou všemi zaměstnavateli a poskytovanou všem zaměstnancům.

Literatura

1. Metodické opatření náčelníka zdravotnické služby AČR č. 2/1995.
2. Směrnice MZd č. 49/1967 o posuzování zdravotní způsobilosti.
3. Úhrada zdravotních prohlídek občanských zaměstnanců vojenské správy (MO čj. 5213/2000-3071 z 2. 3. 2000).
4. Úmluva č. 161 ILO o závodních zdravotních službách.
5. Věstník MO 19/1994, Nařízení náčelníka GŠ AČR.
6. Vyhláška MZV č. 145/1988 Sb., o úmluvě o závodních zdravotních službách (č. 161).
7. Vyhláška MZdr č. 89/2001 Sb., kterou se zařazují práce do kategorií ...
8. Zákon č. 65/1965 Sb. Zákoník práce, v úplném znění.
9. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v úplném znění.
10. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.
11. Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

Korespondence: Mjr. MUDr. Jiří Plecháček
Ústřední vojenský zdravotní ústav
Komenského 1915
České Budějovice 370 04

Do redakce došlo 7. 3. 2001